

KONTAKTBLAD FOR
Nr. 14 Febr. 1994 5.årg.

HJARTDAL HISTORIELAG

TEMA:

BISPEVISITAS I HJARTDAL OG
SAULAND PÅ 1500-TALET

Med biskop Jens Nilsson frå
Svorte Å til Tellebrekke

**UTDRAG FRÅ "BISKOP JENS
NILSSØNS VISITAS-BØGER
OG REISEOPTEGNELSER
1574 -1597"**

Er du meir interessert i slektsgransking? Sjå side 7 !

Jens Nilssøn var biskop i Hamar på 1500-talet. Han skreiv fyldige reisskildringar når han var på visitasreiser. Dette er av dei få større historiske kjelder til lokale forhold frå denne tida. Hjartdalsbygdene var fjerntliggande i Hamar stift, - heilt på grensa til Oslo stift, som starta omtrent der Saulandsstøtta er nå.

Den som er interessert i å lese meir, kan skaffe heile samlinga til biskop Jens gjennom biblioteket.

(Språket her er ein del modernisert av Frøydis Hagene Skoje. (Mellom anna er alle stadnamn i moderne form. Avsnittet blei lese opp som del av eit programinnslag på menighetshuset i Sauland under bispevisitasen i 1991)

"..Siden for vi fra Svorte å 1 pilskudd nordøstover til Tho. Dette er første gård i Hjartdal, og den ligger på venstre hånd.

Så for vi derfra 3 eller 4 pilskudd østover til førnevnte Risvoll å og over den østover til prestegården, som ligger like ved. Da hadde vi kirken liggende straks på høyre hånd syd for prestegården. Dit kom vi "hora mediata decima ante meridiem" (Klokka halv ti på formiddagen).

Og mellom Seljord og Hjartdal er det 1 mil og 3 fjerdinger. Men fra S.Lauritz kapell i Seljord og til Hjartdal er det 2 mil.

Førnevnte Risvoll å kommer fra noen små vann som ligger nordvest i fjellene. Det vann som åen faller ut fra heter Skjedsvann, og ligger 2 mil derfra i nordvest. Så

løper den derfra i sydøst gjennom Hjartdal, hen til prestgården. Der renner den vest for og sydvest for kirken. Så bøyer den om kirken i nordøst. Derfor står kirken på en odde som ser ut like som et hjerte. Likedan ligger gjeldet som et hjerte ut mot fjellene. Derav har Hjartdal sitt navn.

Siden løper samme å i øst og østsydøst 1 fjerding ut i et lite vann som heter Hjartsjø. Om dette vann er det mer straks lenger ut i boken.

Der er 3 annekser til Hjartdal. Det første heter Sauland kirke. Den ligger 2 mil øst-sydøst for hovedkirken, som kalles Holms kirke. Der gjøres tjeneste undertiden hver annen søndag og undertiden hver tredje søndag.

Det andre anneks heter Grans-

herad, men kirken heter Landsverk kirke. Den har sitt navn av en ødegård, som har vært gammel prestegård. Men sognet har sitt navn av en gård som ligger 4 pilskudd syd for kirken og som heter Grandås.

Det samme annekts ligger 1 mil og 1 fjerding nordøst for Sauland. Men fra hovedkirken ligger det 3 mil og 1 fjerding i nordøst.

Der gjøres tjeneste undertiden hver fjerde søndag og undertiden hver femte søndag etter leilighet.

Det tredje annekts heter Tudal. Det ligger 3 mil og 1 fjerding nord-nordøst for hovedkirken.

Der gjøres tjeneste undertiden hver femte, undertiden hver sjette søndag etter som været er.

Tinn ligger 7 mil nord-nordøst for Hjartdal. Vinje ligger 5 1/2 mil vest for Hjartdal.

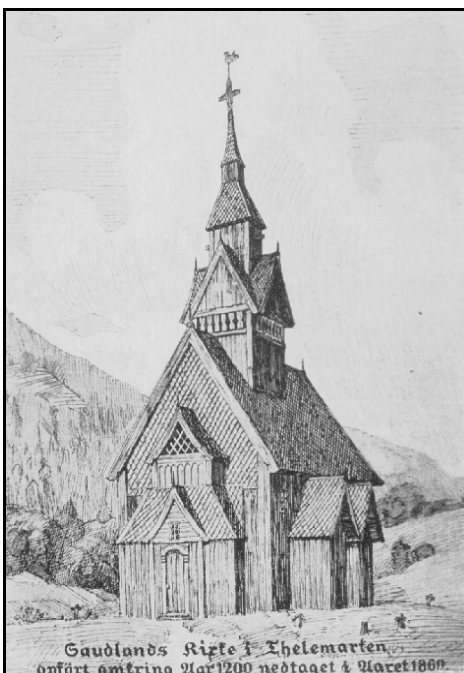
Samme dag den 21. juli på formiddagen var det klart vær, siden undertiden klart og undertiden skyet. Dog regnet det ikke, og det var nordvestlig vind.

Herr Nils sin kvinne i Hjartdal heter Anne. De har 2 barn, en gutt som heter Claus og en pike som heter Karin og er voksen.

Den 22. juli visiterte bispem hovedkirken i Hjartdal. Den kalles Holms kirke og er en trekirke. Det er smukke stoler og prekestol og nytt loft nedre uti kirken.

Samme tid hørte bispem på prekenen til herr Niels Olssen, sogneprest i

Hjartdal. Han preket over evangeliet om Maria Magdalena, Lukas 7.kapitel. Det er om hvorledes Kristus var invitert tilbords av en fariseer, og der kom en synderinne til ham. Tres habitus locos. 1.De pœnitentia.

Sauland Stavkyrkje såg nok omtrent slik ut da Jens Nilsson var på visitas i 1591

2.De iustificatione. 3.De causis pænitentie.

Siden hadde bispen en formaning til almuen samme sted, som han er vant med at gjøre. Dernest eksaminerte og overhørte han de unge såvel som en del av de gamle uti deres kristelige religions lærdom om pænitentz og om rettferdiggjørelsen og annet slikt.

Da allting nå var til ende, og de skulle gå hjem, kom herr Jens prosten på kirkegården til bispen. Så fulgtes de frem i prestegården med herr Nils og herr Lauritz fra Seljord.

Samme dag den 22.juli var det undertiden solskinn og undertiden skyet vær. Det var dog ikke regn, men nordvestlig vind.

Den 23.juli kl.5 om morgenen dro bispen fra Hjordal. Samtidig gav han herr Lauritz fra Seljord lov å dra hjem. De som fulgte med bispen, var herr Jens, prost i Hjordal, herr Nils i Hjordal og bispens egne folk.

Og først for vi nordøstover fra prestegården. Så bøyde vi straks mot øst og dro 1/2 fjerding til en gård som heter Mæland på høyre hånd. Like sønnenfor ligger et fjell som heter Mælefjell. Så for vi fra Mæland østover en fjerdepart av en fjerding til en

gård som kalles Haugen på venstre hånd straks ved veien. Så dro vi derfra i øst til nord 2 eller 3 pilskudd til en gård som heter Berge på høyre hånd rett ved veien.

Så dro vi derfra nordøstover og østover 2 eller 3 pilskudd over noen kløfter til Gvammen. Der kom vi til et vann som heter Hjartsjø. Det er en liten fjerding langt og strekker seg i øst og vest. Den førnevnte Risvoll å faller ut i dets vestre ende. Denne åen hadde vi rett syd for oss helt fra prestegården og til dette vannet.

Så for vi langs ut med førnevnte Hjartsjøvann østover strandveien. Det var en slem vei. Etter 1 fjerdings vei kom vi til en gård som heter Hjartsjø. Den ligger rett ved den østre ende av dette vannet som vi hadde på høyre hånd. Straks sønnenfor ligger en å som kalles Hjordøla. Den faller ut av østre ende og løper i øst og i syddøst 1 1/2 mil, til den renner ut i en å som heter Skogså.

Så for vi dernest straks nord for åen 1 1/2 fjerding østover på en vond vei. Da kom vi til lensmannsgården ved navn Lonar. Der bor lensmann Arnulf. Gården lå

på venstre hånd.

Siden for vi 1 fjerding østover til en å som heter Skårnes å. Den er bare en liten å, og det er en vond bro over den. Åen kommer ut fra et vann som heter Vatnar, som ligger 1 mil nordover derfra. Åen løper så i sydøst til Skårnes bro. Siden renner den derfra 2 eller 3 pilskudd uti Hjartdøla eller Hjartsjå å. Straks sønnenfor ligger 2 gårder som heter Skårnes. De samme gårder hadde vi liggende en fjerdepart av en fjerding øst for broen, den ene på venstre hånd, den andre på høyre hånd.

Siden for vi fra Skårnes en fjerding østover over en mo som heter Sjotmoen. Så for vi ned en bakke som kalles Sjotmobrekke. Så dro vi fremdeles over Sjotmoen 1/2 fjerding østover til en gård som heter Mosebø. Der dro vi frem og hvilte og gjorde måltid.

1 mil sydøst derfra ligger et fjell som heter Himing.

Siden for vi fra Mosebø 1 pilskudd østover til Sauland kirke, som er anneks til Hjartdal. Der for vi først om en gård som heter Krosshus. Der har herr Nils bygd et skjønt nytt hus, som han bruker når han gjør tjeneste uti anneksset. Og der gav bispen herr

Nils lov å fare hjem igjen.

Så for vi frem om kirken, som ligger på venstre hånd rett ved veien. Så for vi straks om en annen gård som heter Prestegården, og som ligger øst for kirken. Den hadde vi på høyre hånd. Herr Nils bruker både denne og den som ligger vest for kirken og er kirkens gård. Der sto det også herlig korn.

2 eller 3 pilskudd sydvest derfra ligger en gård som heter Frøland. Den ligger straks syd for åen. Der bor det en som heter Tov Frøland. Han har et treben, som var fremme i Mosebø der vi fikk mat og skiftet hester. Han er noe gråskjegget og en firskåren mann. Den samme mann skal for en tid siden ha spottet en annen, som het Torsten Skjelbred fra Lårdal i Telemark, for trebenet hans. Han ønsket å kjøpe det, og en kort tid etterpå falt det en stokk på benet hans og slo det av. Han måtte da ligge til sengs i et år. Så måtte han selv bruke treben.

Siden for vi fra Sauland kirke en fjerdepart av en fjerding østover til førnevnte Skogså. Der for vi over et slemt vad i nord. Så for vi opp en bakke i nordøst til en gård

som heter Skoje. Den ligger på venstre hånd rett ved veien. Av denne gården har fornevnte å sitt navn. Den samme Skogså kommer nordvestfra fjellene, fra et vann som heter Vindsjø. Det ligger 4 mil nordvest for Skoje. Det samme vann er 1/2 mil langt og strekker seg i øst og vest. Det er 1/2 fjerding bredt. Derfra faller førnevnte Skogså ut fra østre ende, og den løper derfra sydover og sydøstover gjennom Tuddal, som er anneks til Hjartdal. Tuddal ligger 3 mil og 1 fjerding nordnordøst fra hovedkirken, midt mellom Tinn og Hjartdal. Den førnevnte å renner straks søndenfor fremom Tuddal kirke. Siden renner den sydøstover 3 mil til en gård som heter Omnes. Fjerdeparten av en fjerding søndenfor der ligger en foss som heter Omnesfossen i Sauland sogn. Siden renner den derfra østover gjennom hele Heddal 1 1/2 mil til Heddalsvannet.

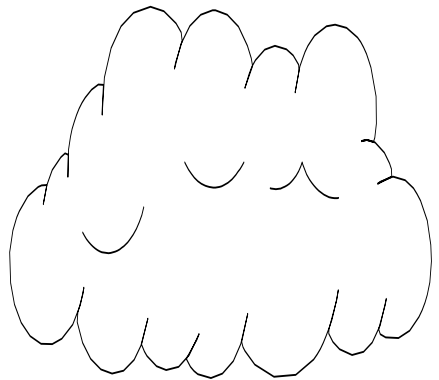
Siden for vi 1/2 fjerding sydøstover fra Skoje til en mo som heter Ålamoen. Over den for vi en stor fjerding sydøstover, på god vei. Ved enden av denne moen kom vi over en sandbakke som kalles Hollegutu. Så for vi 1 pilskudd derfra til en liten å som

heter Ørvella. Der dro vi over et vad i sydøst. Denne å kommer fra Gransherad, som er anneks til Hjartdal, fra myrer som ligger 1 fjerding nordover fra den vei som vi for. Så løper den sydover og kommer ut i Skogså, 2 pilskudd sønnenfor almannveien.

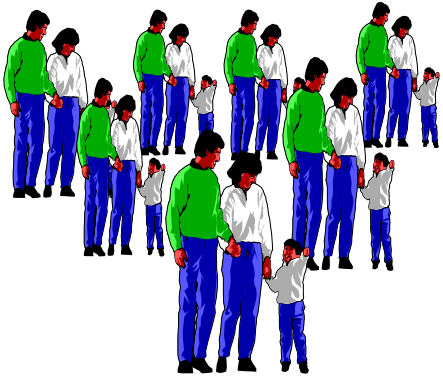
Siden for vi 1/4 fjerding sydøstover fra Ørvella til Tellebrette (det er en sandbakke som kalles dette). Der slutter Telemarken og skattlandet som hører til Hamar stift.

Og tiendetaket som tilhører Oslo stift begynner der.

Der var 2 veier. Den ene vei holdt på venstre hånd hen til Gransherad, og den andre på høyre hånd til Heddal."

Korleis få oversikt over eiga slekt ?

Det er stor interesse for slektsgransking i mange historielag og blant mange privatpersonar.

Naboane våre, Notodden Historielag har ei svært aktiv slektsgranskingsgruppe som stadig møtest i historielagets hus i Grønnebyen for å studere og prate med kvarandre.

Fleire i HHL har gitt uttrykk for at dei kunne vere interesserte i å komme i gang med å skaffe oversikt over si eiga slekt, ja, nokre er alt igang.

Vi vil derfor møtast ein kveld for å sjå litt på dette. Vi kan kanskje kalle det ein kurskveld, men vi møtest først og fremst for å prate litt, og historielagssek-retæren kan gjerne vise og for-klare litt om korleis ein kan komme igang, og ein del om måtar å sette opp

slektsregister og anetavler. Han kan også seie litt om kjeldebruk, og kva ein bør vere merksam på i starten av eit slikt arbeid. Det kan også visast eksempel på skjema som kan vere til stor hjelp.

Den som har tilgang på data-mas-kin (PC med MS-DOS), bør nå vere merksam på at det har åpna seg store muligheter for å få slektsoversikt med dette hjelpemiddelet. Får vi tid kan vi sjå litt på dette også, men det krev nok fleire kveldar, så hovudvekta denne kvelden blir lagt på å hjelpe seg med papir, blyant og eige vett.

Mange har notert ned ein del om slekta si. Det kan vere lurt å ta med dette og bruke det frå første stund når systema blir forklart.

HISTORIELAGSTREFF

TEMA:

SLEKTSGRANSKING OG OPPSETT AV SLEKTSOVERSIKT

Hjartdal Folkebibliotek (Saulandtunet)

Torsdag 3.mars kl. 19.00

NAMN I NÆRLEIKEN 2

HJARTDAL

Biskop Jens Nilssøn har ein teori om at bygdenamnet Hjartdal kjem av at kyrkjebygda har form som eit hjarte der ho ligg inn mot fjellet (sjå s.2). Vi har likevel meir tru på Ole Ryghs forklaringar i "Norske Gaardenavne". Han kan ikkje seie noko sikkert, men ut frå eit utall gamle skrivemåtar¹⁾ og uttaler finn han at

grunnstamma for ordet må vere HJORT (jfr.: kommunevåpenet), eller kanskje enda meir truleg - HJORD - altså krøtterflokk.

¹⁾ *Hiærdal, Hiertdal, Hierdali, Hiærdale, Hierdalli, Hierdal, Hierdalle, Hierdalæ, Hjärdalæ, Hiærdæ, Hiærdal, Hiardale, Hiardal, Hierdherdal, Herdall, Herdal, Hierdall, Hyerdall, Hiertale, Hiardal, Hiardal, Hierdall, Hiærdall, Hiardall, Hierdahl, Hjartdalr.*